

DE PROFESSIONELE OMKADERING VAN DE ONTMOETINGSVRIJWILLIGERS IN DE HUIZEN VAN HET KIND

Samenvatting Masterproef Jelien Simoens

Master Pedagogische Wetenschappen – Orthopedagogiek

Promotor: Prof. dr. Michel Vandenbroeck

Academiejaar 2017-2018

Ouderlijke informele netwerken vormen een belangrijke bron van sociale steun (Jack, 2000; Jackson, 2013; Kekkonen, Montonen, & Viitala, 2012; Putnam, 2007) en sociale steun is een van de belangrijkste vormen van opvoedingsondersteuning. Ontmoetingsplaatsen voor kinderen en ouders kunnen gezien worden als een antwoord op de toenemende individualisering en de aantasting van sociale netwerken (Van der Mespel, 2011; Noens & Ramaekers, 2011; Kekkonen et al., 2012; Jackson, 2013). Om de ontmoeting en sociale steun te faciliteren zijn de medewerkers in een ontmoetingsplaats van cruciaal belang (Geens, 2015; Musatti et al., 2016). De rol van de medewerker is een complexe en multidimensionele rol die de nodige professionele omkadering vraagt (Hulpia & Van der Mespel, 2013).

In Vlaanderen vormt het inzetten op ontmoeting en sociale cohesie een van de basispijlers van de Huizen van het Kind en is er een ontwikkeling gaande van het inzetten van vrijwilligers om de niet-evidente functie van ontmoetingsmedewerker te vervullen. Uit onderzoek blijkt dat het aangewezen is om professionele omkadering voor deze vrijwilligers te voorzien (Devlieghere, 2014; Rutgeerts & Lambert, 2016). Het huidige decreet preventieve gezinsondersteuning geeft geen invulling aan deze omkadering waardoor weinig geweten is over welke praktijken er bestaan om de vrijwilligers te werven, te selecteren en te ondersteunen. We onderzoeken de praktijk en hoe daar betekenis aan gegeven wordt door een multiple case study uit te voeren. Aan de hand van individuele interviews worden zowel vrijwilligers als coördinatoren van de vrijwilligers bevraagd in vijf West-Vlaamse Huizen van het Kind. Daarnaast wordt er ook een documentanalyse uitgevoerd om een beter zicht te krijgen op de communicatie naar de burger en naar de overheid wat betreft het ontmoetingsaanbod. De data worden thematisch geanalyseerd en in deze samenvatting worden de resultaten overheen de cases weergegeven.

Overheen de cases leren we dat ontmoeting een begrip is dat door iedereen anders ingevuld wordt en soms door eenzelfde persoon ook verschillende betekenissen krijgt. Dit zorgt ervoor dat de pijler ontmoeting zowel binnen de verschillende cases als overheen de verschillende cases diverse invullingen krijgt. Hoe men ontmoeting ziet is niet altijd het gevolg van een grondige reflectie over wat ontmoeting zou moeten of kunnen zijn. Het is ook opvallend dat men soms nog op zoek is welke praktijken nu specifiek tot deze pijler behoren.

Daarnaast koppelt men in alle cases telkens meerdere en verschillende doelstellingen aan ontmoeting. Ontmoeting wordt vaak geïnstrumentaliseerd voor andere doeleinden zoals doorverwijzen, toe-leiden, ventileren, opvoedingsondersteuning, etc. Daardoor heeft de ontmoetingsfunctie vaak geen waarde op zich. Zoals ook in het onderzoeksrapport van Nys en Emmery (2017) vermeld staat, is het ontmoetingsaanbod een divers en bijzonder aanbod waar

meerdere functies aan gekoppeld worden. We kunnen stellen dat het niet altijd activiteiten zijn die tot doel hebben om ontmoeting en de sociale cohesie te bevorderen.

Men koppelt verschillende doelstellingen aan ontmoeting, maar het bevorderen van de sociale cohesie als doelstelling komt tijdens de interviews niet aan bod. In verschillende cases krijgt sociale cohesie zelfs helemaal geen invulling. In de literatuurstudie van de masterproef bespreken we het belang van kleine ontmoetingen tussen vreemden. Deze kleine ontmoetingen kunnen een gevoel van verbondenheid creëren (Soenen, 2006) en dragen bij tot herkenbaarheid, een belangrijk aspect van sociale cohesie (Peters & Deboscher, 2006). Op basis van herkenbaarheid kunnen overbruggende contacten ontstaan, namelijk minder intense banden met mensen die niet op je gelijken, banden over sociaaleconomische en etnisch-culturele grenzen heen. Deze overbruggende contacten worden door Putnam (2007) gedefinieerd als bridging. Volgens Peters & Deboscher (2006) zorgen deze contacten ervoor dat de samenleving niet uiteenvalt en bevorderen ze dus de sociale cohesie. Het werken aan sociale cohesie betekent volgens hen het stimuleren en versterken van overbruggende contacten. Sociale cohesie is niet hetzelfde als sociale steun. Bij sociale cohesie hebben we het over de sociale samenhang in de maatschappij, terwijl sociale steun een verzamelterm is voor de steun die mensen uit hun relaties halen (Geens, Hemeryck, & Lambert, 2018). In de verschillende cases kan er, indien ouders elkaar ontmoeten, sprake zijn van sociale steun.

In case 1 en 4, waar men ontmoeten koppelt aan een moment van ruilen, bereikt men geen heterogeen samengestelde groep. Maatschappelijk kwetsbare ouders en voornamelijk ouders van vreemde origine worden bereikt. Ook in case 3, waar men zich specifiek richt naar maatschappelijk kwetsbare ouders, komen de ouders niet in contact met de diversiteit van de samenleving. Dit zorgt er in de drie cases voor dat er geen overbruggende contacten kunnen ontstaan. Er is dus geen sprake van bridging, maar van bonding of verbindende contacten kan er wel sprake zijn. Ouders uit dezelfde laag van de bevolking kunnen er elkaar ontmoeten, maar het aangaan van banden met ouders uit verschillende lagen van de bevolking is er niet mogelijk. In case 5 probeert men zowel allochtonen als autochtonen te bereiken. Men geeft wel aan dat men een groot aantal mensen in armoede bereikt. We kunnen veronderstellen dat er in case 5 wel sprake kan zijn van bridging. Er kunnen banden ontstaan tussen ouders over etnisch-culturele en in bepaalde mate ook over sociaaleconomische grenzen heen. Deze banden kunnen ontstaan, maar ze ontstaan volgens Geens (2015) niet vanzelf. Het is de ruimte en aanwezigheid van de ander die het mogelijk maakt om met elkaar in contact te treden, om zaken uit te wisselen. De aanwezigheid van de ander is een aspect dat momenteel vaak ontbreekt in case 2. Zowel de ontmoetingsruimte als de activiteiten die georganiseerd worden zijn toegankelijk voor iedereen, maar er wordt tot nu toe nog geen groot publiek bereikt. We veronderstellen dat er in deze case slechts in geringe mate sprake is van ontmoeting tussen ouders.

Met bovenstaande bevinding is het zeker en vast niet de bedoeling om de verschillende cases te veroordelen of beoordelen. We willen hiermee enkel aantonen dat het begrip sociale cohesie zo goed als geen invulling krijgt. Daardoor wijkt het ontmoetingsaanbod vaak af van 'activiteiten die tot doel hebben om ontmoeting en sociale cohesie te bevorderen'.

Er zijn niet alleen diverse doelstellingen overheen de cases, ook binnen eenzelfde case kaarten de vrijwilligers en coördinator verschillende doelstellingen aan. We kunnen stellen dat er nog

weinig dialoog en reflectie is over ontmoeting en sociale cohesie waardoor er ook nog weinig reflectie is op het takenpakket van de vrijwilligers. Hun takenpakket is zeer uiteenlopend zowel binnen als overheen de verschillende cases. Het wordt ook meermaals binnen eenzelfde case verschillend ingevuld door de coördinator en de vrijwilligers. Het is frappant dat de geïnterviewde vrijwilligers niet aangeven dat het faciliteren van ontmoeting en sociale steun en het bevorderen van sociale cohesie tot hun takenpakket behoort. Volgens verschillende coördinatoren is het faciliteren van ontmoeting wel een taak die de vrijwilligers, bewust of onbewust, uitvoeren. Het feit dat de vrijwilligers het faciliteren van ontmoeting niet als hun opdracht zien, hangt vermoedelijk samen met het feit dat men aan ontmoeting meerdere invullingen en functies toekent. Er zijn heel wat initiatieven waar ontmoeting inherent is of gekoppeld wordt aan een moment van ruilen, een spelactiviteit, etc. De taken van de vrijwilligers bestaan dan ook uit het ruilen van de kleren, spelen met de kinderen, etc. We kunnen stellen dat de rol van de ontmoetingsvrijwilligers afwijkt van wat in de literatuur beschreven wordt als rol van de ontmoetingsmedewerker. Van een ontmoetingsmedewerker wordt een reflexieve professionaliteit en een specifieke deskundigheid verwacht, namelijk een deskundigheid in het verwelkomen en verbinden van mensen (Devlieghere, 2014; Van der Mespel, 2011). Dit vraagt van hen een grote professionaliteit in het bewust en actief aandacht schenken aan het mogelijk maken van ontmoetingen tussen gezinnen (Geens et al., 2018). Al deze zaken worden minder of niet verwacht van de geïnterviewde ontmoetingsvrijwilligers waardoor we vermoeden dat er geen grote mate van professionaliteit van hen verwacht wordt. Dit brengt met zich mee dat de vrijwilligheid niet in spanning staat met de professionaliteit die van de vrijwilligers verwacht wordt.

De doelstellingen van ontmoeting hebben een impact op het takenpakket van de vrijwilligers en ook op de ondersteuning die ze krijgen. De ondersteuning wordt zeer ruim ingevuld. Er gebeurt heel wat in de praktijk zoals ventileermomenten, planningsvergaderingen, vormingen, aanwezige aanspreekfiguur, pedagogische ondersteuning, etc. Het informele karakter van ondersteuning primeert. Een bereikbare professional die als aanspreekpunt fungeert, wordt door alle vrijwilligers als ondersteunend ervaren. De coördinatoren zijn het erover eens dat vormingen een meerwaarde kunnen bieden. Ze hebben het over vormingen over kwetsbare gezinnen, armoede, etc. aangezien ze vaak deze groep van ouders bereiken met het ontmoetingsaanbod. Door het volgen van vormingen kunnen de vrijwilligers bepaalde zaken kaderen. Eén coördinator geeft aan dat vormingen een meerwaarde bieden voor de persoonlijke ontwikkeling van haar kwetsbare vrijwilligers en dat ze de inhoud van de vorming zou afstemmen op de noden van de vrijwilligers. Hoewel men veel belang hecht aan vormingen, is het voor bepaalde coördinatoren niet mogelijk om vormingen te organiseren gezien hun gering aantal vrijwilligers en hun ruim takenpakket. Indien er een aanbod van vormingen is vanuit de Huizen van het Kind is men bereid om de vrijwilligers hiertoe te stimuleren. In alle cases staat het vrijblijvende karakter van het vrijwilligerswerk voorop aangezien men de vrijwilligers wel stimuleert, maar niet verplicht om vormingen te volgen. Bij de vrijwilligers zijn de meningen over vormingen verdeeld. Bepaalde vrijwilligers ervaren dit als ondersteunend en als een meerwaarde, terwijl andere vrijwilligers dit niet als noodzakelijk of nuttig ervaren. Het takenpakket van de vrijwilligers, maar ook hun persoonlijkheid en verwachtingen hebben een impact op hun ondersteuningsnood.

Overheen de cases geeft men verschillend vorm aan de rekruterings- en selectieprocedure. In bepaalde cases gebeurt dit eerder ad hoc, terwijl men in andere cases een procedure uitgewerkt

heeft en verschillende competenties vooropstelt. Zo gaat de coördinator bijvoorbeeld na of de vrijwilligers affiniteit hebben met kinderen, wat hun visie is tegenover andere culturen, etc. Daarnaast is het profiel van de vrijwilligers overheen de cases zeer uiteenlopend, gaande van kwetsbare vrijwilligers tot vrijwilligers met een pedagogische achtergrond. Tot slot kunnen we opmerken dat men in de meeste cases zelf een vrijwilligersbeleid heeft uitgewerkt waar tot op heden geen officieel document van is gemaakt.

We veronderstellen dat het zeer regelluwe karakter van het decreet ervoor zorgt dat verschillende coördinatoren zoekende zijn op vlak van invulling van de pijler, alsook op vlak van invulling van de ondersteuning voor de vrijwilligers. We kunnen ons ook afvragen welke ondersteuning er is voor de coördinatoren om met dit regelluwe decreet om te gaan. De coördinator van case 1 kaart het regelluwe karakter van het decreet aan wanneer ze stelt dat er nergens bepaald wordt dat er een coördinator moet zijn. Dit brengt vermoedelijk ook vragen met zich mee wat betreft de taakinvulling van de coördinator aangezien deze functie niet ingevuld wordt. Daarnaast komt uit de literatuur naar voor dat de ondersteuning van vrijwilligers een tijdsintensieve inzet en middelen in functie van aansturing, vorming, intervisie, e.d. vraagt (Kind en Gezin, 2017). Het is net zo dat bepaalde coördinatoren aangeven geen tijd te hebben om meer ondersteuning te geven gezien hun ruim takenpakket.

Tot slot is het opvallend dat het decreet en de voorwaarden tot erkenning van elkaar verschillen. In het decreet heeft men het over 'activiteiten die tot doel hebben om ontmoeting en de sociale cohesie te bevorderen'. Het bevorderen van ontmoeting en sociale cohesie wordt er als enige doelstelling vooropgesteld. In de voorwaarden tot erkenning spreekt men niet over een aanbod 'ontmoeting en sociale cohesie', maar over een laagdrempelig aanbod 'spel en ontmoeting'. Daarnaast staat in de voorwaarden tot erkenning vermeld dat men in dit aanbod minstens een van volgende opdrachten dient uit te voeren: a) De ontmoeting van kinderen en aanstaande gezinnen en opvoedingsverantwoordelijken faciliteren en stimuleren; b) Inzetten op spel, interactie en taalontwikkeling; c) Ondersteuning bieden in het gebruik maken van andere ondersteuningsbronnen (Vlaams Parlement, 2014). Het faciliteren en stimuleren van ontmoeting is dus niet noodzakelijk een opdracht die uitgevoerd dient te worden. Het lijkt dat men als Huis van het Kind er ook voor kan kiezen om louter in te zetten op spel, interactie en taalontwikkeling of om ondersteuning te bieden in het gebruik maken van andere ondersteuningsbronnen. Dit wijkt af van de 'activiteiten die tot doel hebben om ontmoeting en de sociale cohesie te bevorderen'. Daarnaast staat in de voorwaarden tot erkenning vermeld dat men bij het uitvoeren van deze opdrachten volgende doelstellingen dient na te streven: 1) bijdragen tot de socialisatie en ontwikkelingsstimulering van kinderen; 2) de vaardigheden en draagkracht van opvoedingsverantwoordelijken versterken; 3) het sociale netwerk van gezinnen versterken; 4) de sociale cohesie bevorderen (Vlaams Parlement, 2014). Het is opvallend dat men in de voorwaarden tot erkenning meerdere doelstellingen aan het aanbod koppelt en dat dit aanbod louter uit andere opdrachten dan het faciliteren van ontmoeting kan bestaan. We vermoeden dat bovenstaande bevinding verwarring met zich meebrengt voor de coördinatoren die het aanbod ontmoeting en sociale cohesie willen vormgeven.

Bibliografie

- Devlieghere, J. (2014). *De medewerker in een ontmoetingsplaats voor kinderen en ouders: Over de zoektocht naar (h)erkenning* (Masterscriptie, Universiteit Gent, België). Geraadpleegd van https://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/002/166/296/RUG01-002166296_2014_0001_AC.pdf
- Geens, N. (2015). *Social support and social cohesion in services for young children : A study of interactions among parents and between parents and professionals* (Doctoraat, Universiteit Gent, België). Geraadpleegd van <https://biblio.ugent.be/publication/7045923/file/7045938>
- Geens, N., Hemeryck, I., & Lambert, L. (2018). *Ontmoetenissimpel.be*. Geraadpleegd op 27 april 2018, van <https://www.ontmoetenissimpel.be/>
- Hulpia, H., & Van der Mespel, S. (2013). *Ontmoetingsfunctie voor kinderen en ouders in de Huizen van het Kind*. Geraadpleegd van <http://www.huizenvanhetkind.be/hk/img/ontmoetingsfunctie-huizen-van-het-kind-eindrapportvbjk.pdf>
- Jack, G. (2000). Ecological Influences on Parenting and Child Development. *British Journal of Social Work*, 30, 703–720.
- Jackson, D. (2013). Creating a place to “be”: unpacking the facilitation role in three supported playgroups in Australia. *European Early Childhood Education Research Journal*, 21(1), 77–93.
- Kekkonen, M., Montonen, M., & Viitala, R. (2012). *Family centre in the Nordic countries: a meeting point for children and families*. Geraadpleegd van <http://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:700870>
- Kind en Gezin. (2017). *Bevraging "een beeld van de Huizen van het Kind"*. Geraadpleegd op 18 maart 2018, van <https://www.expoo.be/bevraging-een-beeld-van-de-huizen-van-het-kind>
- Musatti, T., Hoshi-Watanabe, M., Rayna, S., Di Giandomenico, I., Kamigaichi, N., Mukai, M., & Shiozaki, M. (2016). Social processes among mothers in centres for children and parents in three countries. *Child and Family Social Work*, 22, 834-842.
- Noens, P., & Ramaekers, S. (2011). *Opvoedingsondersteuning in ontmoeten: Onderzoeksverslag ter ontwerp van een bronnenboek*. Geraadpleegd van <http://www.expoo.be/sites/default/files/atoms/files/onderzoeksverslag.pdf>
- Nys, K., & Emmery, K. (2017). *De Huizen van het Kind in cijfers en ervaringen. Verwerking van de bevraging van Kind en Gezin. (Onderzoek in opdracht van Kind en Gezin)*. Brussel: Kenniscentrum Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen (Odisee).
- Peters, A., & Debosscher, T. (2006). *Praktijkgids Sociale cohesie*. Geraadpleegd van https://www.expoo.be/sites/default/files/atoms/files/handboek_praktijkgids_sociale_cohesie_2006.pdf
- Putnam, R. D. (2007). E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century. *Scandinavian Political Studies*, 30, 137-174.

- Rutgeerts, E., & Lambert, L. (2016). *Ontmoeting in de wachtruimte van de Antwerpse consultatiebureaus. Een handleiding*. Gent-Antwerpen: VBJK – Stad Antwerpen.
- Soenen, R. (2006). *Het kleine ontmoeten: Over het sociale karakter van de stad*. Antwerpen - Apeldoorn: Garant.
- Van der Mespel, S. (2011). Ontmoetingsplaatsen voor kinderen en ouder. Van buitenbeentje naar hype. *Alert*, 37, 47–56.
- Vlaamse Regering. (2014). *Besluit van de Vlaamse Regering tot uitvoering van het decreet van 29 november 2013 houdende de organisatie van de preventieve gezinsondersteuning*. Geraadpleegd op 14 maart 2018, van http://www.huizenvanhetkind.be/hk/img/20140328_BVRHvhk.pdf